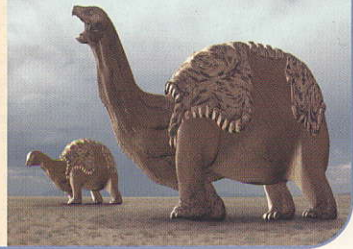

בשער: צב גוליית (Toraton),
עמ' 44
הדמיה: Animal Planet

עולם העתיד | חיים קהן, עמי בן-בסט, Animal Planet | 44

עתידינות תולעת באורך מטר, דג מעופף עם לסתות נשלפות, יצור ששוקל 120 טונה זולל 600 קילוגרם ביום – אלה אולי בעלי החיים שישוטטו על פני כדור הארץ בעוד חמישה, מאה ומאתיים מיליון שנה. מסע של מדע ודמיון אל העתיד הרחוק

ארץ שטוחה עם גלגל | משה גלעד | 60

ספורט משה גלעד חזר מארבעה ימי רכיבה בהולנד, שם ניסה לחדש את מערכת היחסים שלו עם האופניים. היה מקסים

בין קודש לחול | יותם יעקבסון | 66

רוחניות 1 במשך ימים רבים בונים נזירים בודהיסטים בלדאק שבהודו את המנדאלה, מעין דיאגרמה סמלית לעולם כולו. יותם יעקבסון התלווה לנזירים הטיבטים

ארכיטקטורה של הארה | יותם יעקבסון | 76

רוחניות 2 על הסטופות, מצבות זיכרון לבודהה

שמש בוגדנית | עמי בן-בסט | 78

חלל טלסקופים משוכללים מקרבים את האסטרונומים מרחק נגיעה מהשמש. עמי בן-בסט על המפגש עם כדור האש

פולחן האביב | יוסי אשכול | 80

טבע צלם הטבע יוסי אשכול מביא את סיפורם המרתק של הבזים האדומים, שאינם מפסיקים להזדווג לרגע ובכל זאת עתידם בארץ מונח על הכף

חגלה מוקשים | ערן גלאור | 93

סיוע נפט ויהלומים, עוני ושחיתות, אופרות סבון והרבה מוקשים – שליח יוניצף לאנגולה מביא גלויות מהמדינה הממוקשת ביותר בעולם

אטלס אנגולה – תעודת זהות ומפה מתוך "אטלס מסע אחר למדינות העולם" | 98

אלכסנדר בשחקים | איילת אבן-עזרא | 100

מיתוס טיסתו שלא היתה ולא נראה של אלכסנדר מוקדון. מחווה היסטורית לציון מאה שנים של תעופה

↑ מנדאלה עשויה מחול, עמ' 66
צילום: יותם יעקבסון

הכתבה מופיעה גם ב"מסע אחר ברשת". אתם מוזמנים להגיב באתר www.masa.co.il

מדורים

מכתבים 10 | איפה אנחנו? חידה גיאוגרפית 14 | קול העולם
17 | אוכלים בחוץ 20 | העולם הזה 22 | הכדור הכחול 26 |
סיפור של בית, **מדור חדש** 32 | עיצוב 36 | עיניים ירוקות 40
חשיפה 104 | תרבות עולמית 111 | הדרן 114

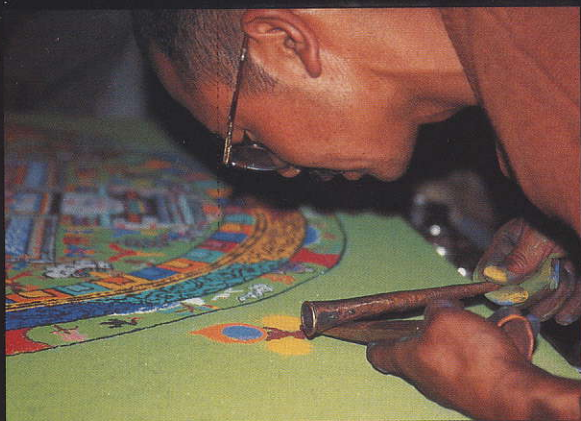
בין קודש לחול

כתב וצילם: יותם יעקבסון

↑ ← נזירים שוקדים על
בניית המנדאלה, דיאגרמה
סמלית של העולם, כפי
שהוא נראה לאנשים
מוארים. הכנת מנדאלת חול
מתבצעת על ידי הזלפת
חול צבעוני ממשפכים. נקב
המשפך כה צר, שכדי החול
יזלוף דרכו יש להקיש עליו
או לחככו במשפך אחר.
אזורים בודדים בעלי גוון
אחיד ניתן למלא בהזלפה
גסה יחסית, ביד

במשך ימים רבים משרטטים הנזירים
בלדאק שבהודו את המנדאלה - מעין
דיאגרמה סמלית לעולם כולו, עשויה
מחול, ריבועים ומעגלים ההולכים
ומתרחבים וסוגרים זה על זה בשלל
צבעים - רק כדי להורסה בסוף התהליך.
יותם יעקבסון התלווה לנזירים הטיבטים
ולמד שיעור חשוב בבודהיזם

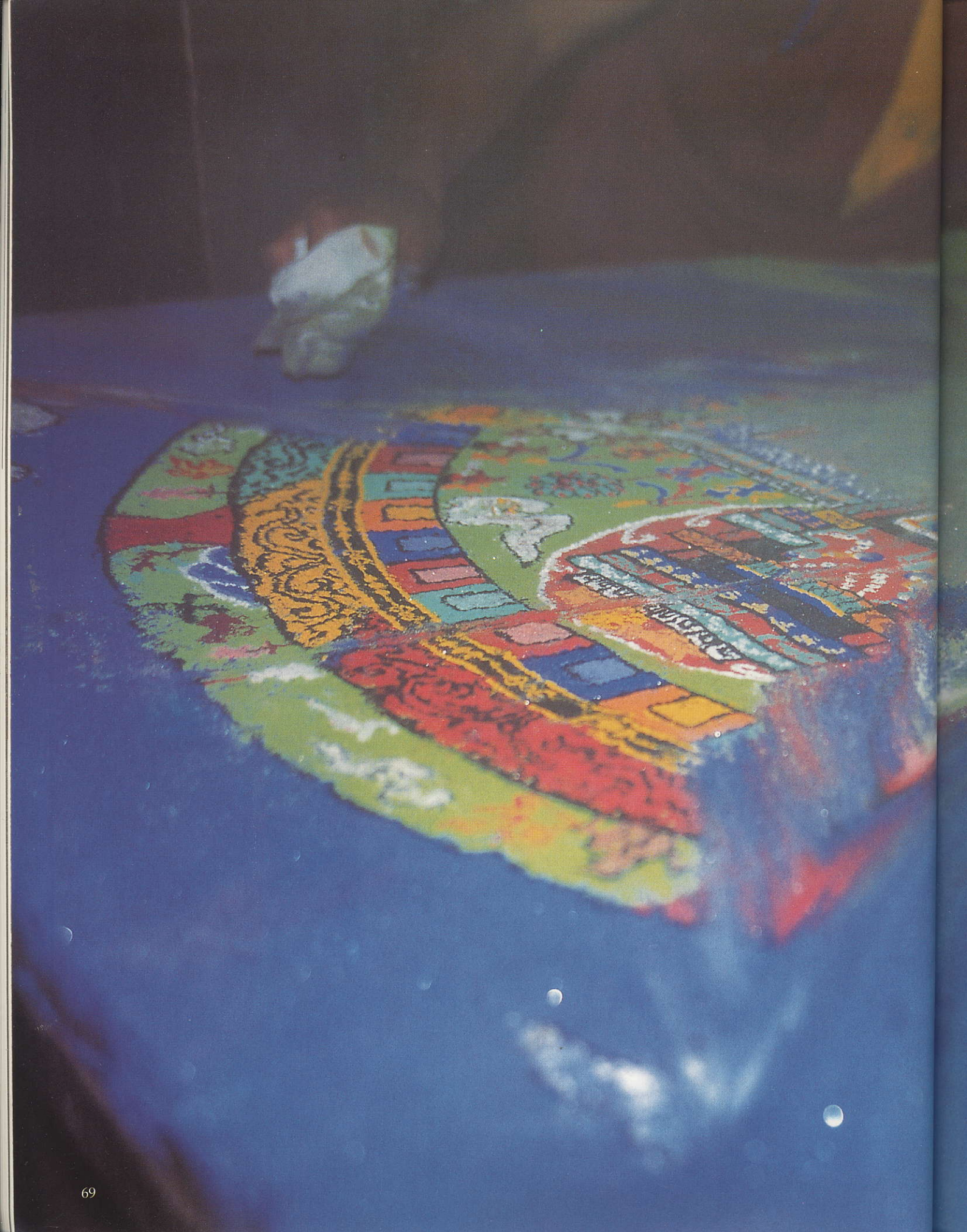

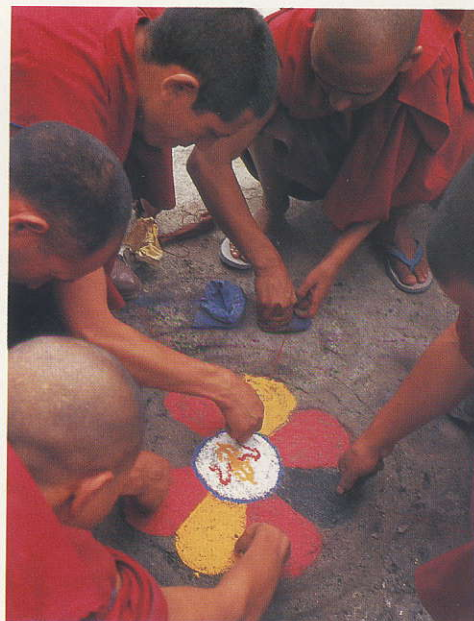
↓ כאשר המנדאלה מוכנה, נערך טקס גדול להקדשתה. לאחר נטילת הישיות האלוהיות מהמנדאלה, מטאטאים הנזירים את החול מהשוליים כלפי המרכז. כתמי החול הצבעוניים ושלל הצורות המעודנות שהונחו בקפידה ובעבודה מאומצת נעלמים מיד. שיעור בהימנעות מהיקשרות ובהעדר קביעות

"גלגולנו הנוכחי בגוף אדם והיתרונות הטמונים בו עשויים לחמוק מאיתנו כגרירי חול בין האצבעות" (בודהא)

ה לות חיכוך מוזרים שבקעו מירכתי האולם, לרגלי פסל בודהא דומם, משכו את תשומת לבי בכניסה אל חדר התפילה המרכזי במנזר טיקסה (Gompa Tikse) שבחבל לדאק (Ladakh) בצפון הודו. כשפסעתי פנימה צמחו מתוך האפלולית כמה דמויות של נזירים רכונים על שולחן עץ גדול. עששית שהפיצה אור עמום היתה תלויה מעליו. הנזירים אחזו בידיהם משפכי נחושת צרים. בפירת שולחן העץ היו מונחות צלוחיות מתכת קטנות ובהן חול צבעוני עז גוון. הנזירים שבו ומילאו מתוכן את המשפכים, ובחיכוך משפך ריק במלא זילפו את החול הצבעוני לפי השרטוטים והדוגמאות שהונחו קודם לכן. הנקבים בקצה המשפכים צרים כל כך, עד שללא מכה קלה או חיכוך של משפך ברעהו לא יזלף דרכם החול.

המשך בעמ' 72

↑ לפני הטקס המרכזי מכינים הנזירים בחצר המנזר מנדאלה פשוטה, המוקדשת ליסוד האש. היא עשויה בקווים גסים יחסית, ללא שימוש במשפכים

← בתום הטקס החותם את הקדשת המנדאלה יוצאים הנזירים בתהלוכה חגיגית מן המנזר ושמים פעמיהם לעבר הנחל הסמוך

↓ על גבי המנדאלה המוקדשת לאל האש מניחים הנזירים גללי בעלי חיים ועצים כחומר בערה למוקד שיובער במהלך הטקס

המשך מעמ' 68

כך, גרגיר לגרגיר, בצורות ובגוונים משתנים, מהמר- כז כלפי חוץ, הולכת ומתהווה מנדאלה, מעין דיאגרמה סמלית לעולם כולו. במרכזה נקודה ראשית, מודגשת, והיא מוקפת בריבועים ובמעגלים ההולכים ומתרח- בים וסוגרים זה על זה בשלל צבעים. שפע צורות וסמ- לים עשויים לפרטי פרטים גודשים את הריבועים והמעגלים.

לפי הבודהיסטים, הדרך לנצל את התגלמותנו בגוף אדם היא לעסוק בתרגול שמקרב אותנו אל מהותנו. בבודהיזם הטיבטי זכתה הדרך הרוחנית הזאת למופע ויזואלי עדין ומסוגנן - המנדאלות. לפי פרשנות מקוב- לת אצל בודהיסטים, המלה מנדאלה (Mandala) מורכ- בת משתי מלים בסנסקריט. מנדה (Manda) פירושה כס או מהות, לה (La) היא מעגל. ומכאן שמנדאלה היא דיאגרמה המוקדשת לישות או לתכונה נעלה הממוק- מת במנדה, מושב הכבוד שלה (מוקד השרטוט), וכול- לת את הלה - תחום השפעתה, האזור ההיקפי. המנדאלה היא למעשה דיאגרמה סמלית לעולם כולו, כפי שהוא נראה לאנשים מוארים, וכמו שמתרחש במתחמים מקודשים אחרים, מאמינים שישויות קוס-

↑ על שפת הנחל מבקשים הנזירים מהרוחות השוכנות במים לקבל את המנדאלה. אחד הנזירים לוקח את כד המנדאלה, שבו נאסף החול לאחר מחיקתה, ויוצק את תוכנו אל המים. המטרה: לזכור ולהזכיר כי הכל בעולמנו הוא בר חלוף

מיות ואלוהויות יורדות אל המנדאלות ומתגלמות בהן. בתקופה קדומה ציינה המלה מנדאלה אוסף של מזמורים שזומרו במחזוריות אינסופית כדי להגיע לזי- כוך של הנפש, ובהינדואיזם בן ימינו עדיין מזומרות המאנטרות הללו. במהלך הפולחן משתמשים המאמי- נים לא אחת באביזר פולחני קטן דמוי פירמידה. האבי- זר בנוי באופן מדורג, ומרכזו משול להר מרו, ציר העולם לפי האמונה, ונועד לסמל את המעלות בדרך אל האלוהות וגם את היקום כולו. בבודהיזם, ובפרט בבודהיזם הטיבטי, התפתח אספקט פולחני זה לכדי אומנות וארכיטקטורה מורכבות ומסוגננות.

במנדאלות מוקדמות, שנוצרו עם הגעת הבודהיזם לטיבט במאה השמינית לספירה, הופיעו בדרך כלל דמויות של ישויות המזוהות עם תכונות עילאיות. למשל, הבודהה של החמלה, המתגלגל בשושלת הדל- אי לאמה.

משפך החוכמה, משפך החמלה

כמעט לכל מנזר בחבל לדאק ובטיבט יש מנדאלה המיוחדת לו, שהתעצבה במהלך השנים. נהוג ליצור אותה פעם בשנה מחול צבעוני.

האוירה טובה ונינוחה. הדממה המוחלטת בקרב הבנאים מופרת רק לשם תיאומים קטנים, לרוב נשמע רק קול חיכוך המשפכים זה בזה. במקרים רבים מתוכננת הבנייה כך שתסתיים בליל ירח מלא, המשול למודעות וערנות, תכונות שהמנדא"ל אמורה לחדד.

בתום הבנייה נאספים חברים למנזר ומסייעים לבנאים לכסות את המנדאלה באפריון בד או במסג'רות עץ וזכוכית המגינים עליה מכל פגע. משכוסתה המנדאלה מורשים הנזירים ליהנות לזמן קצר ממעשה ידיהם. הם מתרווחים על המזרנים המוארכים המשמשים לשיבה באולם, ומגישים להם ביצים קשות וחלב. מזון זה מסמל שפע וברכה, שהמנדאלה אמורה להביא, וגם את מחזוריות החיים.

יום לאחר סיום הכנת המנדאלה רוחש המנזר כולו תפילות המוקדשות לישויות המוארות המגולמות בה. המנדאלה מסמלת לבני המנזר, וגם ליתר הקהילה, מודל לעולם מושלם. את הזכות שנצברה בעבודה הטורבה מקדישים הנזירים לטובת אחרים. לפיכך, גם לדרי המנזר וגם לשאר האנשים פותחת המנדאלה שער כניסה אל הדרך להארה. דרכה מדמיינים המאמינים את בודהא ואת תכונותיו באופן ויזואלי. האמנות עושה את דרכו של בודהא נגישה יותר. הסמלים המופיעים במנדאלות לקוחים כולם מתוך חזיונות של מוארים. סמלים אלו נותנים ביטוי ויזואלי

הבנאים שקועים במלאכה מבוקר עד ערב, אבל לא כל נזיר יכול להיות שותף בבנייה. כשלוש שנות הכשרה נדרשות לפתח את המיומנות הנדרשת: על כל בנאי ללמוד את אופן הכנת הצורות המופיעות במנדאלה על ידי יצירתן בחול, כל אחת בנפרד.

במקביל עליו ללמוד את משמעויות הסמלים המופיעים בדיאגרמה ואת משמעות המנדאלה בכללותה. הלימודים כוללים, בין השאר, מדיטציות ויזואליות ממושכות, שבהן מתבקשים הנזירים לדמיין מראות ואירועים. **לנזירים האמונים על הבנייה אין כל מקום לביטוי עצמי וליצירתיות. הם מחויבים לחלוטין ל"ספר המנדאלה"**, הכולל ציוני מידות, תיאור כתוב ומודל משורטט, המפרט את הגוונים שבהם צריך לצבוע כל אזור בדיאגרמה.

זילוף החול קודם שלב השרטוטים. את השרטוטים הראשוניים משרטטים הנזירים בעזרת מחוגות פשוטות וחוטים הנמתחים ומשמשים כסרגלים. אסור לחצות את הקווים, משום שהמנדאלה בנויה בקדושה מדורגת, מהפנים לחוץ, ולכל תחום במנדאלה יש קדרה שונה. פגיעה במנדאלה נחשבת חמורה כל כך, שהיא משולה להפרת נדר נזירות. לכן משלבים הנזירים בעבודתם מדיטציות, שבהן הם מדמיינים שהקרויים הדו ממדיים נהפכים לקירות תלת ממדיים בלתי עבירים.

על בניית מנדאלה שוקדים בדרך כלל ארבעה נזירים או יותר. המשפכים שהם משתמשים בהם הם חידוש של המאה ה-18. עד אז היו משתמשים בזילוף ידני. צמד המשפכים משול לחוכמה ולחמלה - מהות התר-

המנדאלה בנויה בקדושה מדורגת, מהפנים לחוץ, ולכל תחום יש קדושה שונה. פגיעה במנדאלה נחשבת חמורה כל כך, שהיא משולה להפרת נדר נזירות

לי לדרכו של כל יצור חי אל ההארה. כל מי שנחשף לחוכמה הבודהיסטית, כלומר מצוי בתחומי הלה שלה, יכול לבחור אם ללכת בדרך אל המנדה, אל הנירוונה, אם לא. בימים שלאחר השלמת המנדאלה מכילים אותה הנזירים בעצמם דרך תרגולים שונים. לפי תפיסה מקובלת בבודהיזם, כל אחד מאיתנו הוא בעצם מנדאלה מלאה. כל אחד מאיתנו מתקיים בתוך משפחתו, מעגל חבריו ומקורביו, עירו, מדינתו וכדומה. בינינו ובין אותם מעגלי חיים מתרחבים מתקיימים יחסי גומלין. האדם, כמו כל פרט אחר בעולם, נתפס כבעל קשרים הדוקים ובלתי נפרדים מסביבתו. האני הוא ציר שסביבו נעות ההתרחשויות. ייחודו של הבודהיזם הטיבטי הוא שתכליתו של אדם איננה מסתכמת בהארתו ובגאולתו האישית, אלא שדרך הארתו הוא מסייע לכל יתר הברואים - ביטוי נוסף ליחסי הגומלין בין הפרט כלה ובין הסביבה כמנדה.

שיעור בהימנעות מהיקשרות

כעבור כמה ימים שבהם מתקיימות תפילות מיוחדות, נערך טקס גדול החותם את הקדשת המנדאלה. המנזר רוחש כמרחקה. הנזירים מנקים את אולמותיו

גול הבודהיסטי הטיבטי. צליל החיכוך משול לריקות, לתובנה האמיתית של העולם. מתוך הריקות צומחות צורות, בהתאם למשפט בכתב המקודש "סוטרת הלב", המיוחס לבודהא של החמלה: "צורה היא ריקות, ריקות היא צורה. צורה איננה שונה מריקות, ריקות איננה שונה מצורה".

בניית מנדאלה אורכת ימים מספר, תלוי בגודלה ובמורכבותה. קצב זילוף החול נקבע על ידי עוצמת החיכוך של המשפכים זה בזה ותדירותו. על הנזירים להקפיד על הדיוק בזילוף החול, שלא יחרוג מתחומי הקווים ושיוזלף באופן שווה למען יצירת מרקם אחיד, נטול גבשושיות. אסון גדול יכול לקרות אם אחד הנזירים מתעטש חלילה.

למרות הזהירות הננקטת מפעם לפעם קורות טעויות ומפתיע להיווכח שכשקורית טעות הנזירים מתייחסים אליה בשוויון נפש. הבנאים מסלקים את החול העודף בעזרת קיסם עץ. אם אי אפשר לעשות זאת, ייטלו את אחד המשפכים הריקים, יכסו את צידו הרחב בפיסת בד וישאבו את החול בפייהם.

מפעם לפעם מגיע אל העמלים נזיר ומציע להם תה חמאה חם או מזון. ההפסקות הן קצובות וקצרות,

מהחוף כלפי פנים, עם כיוון השעון. אחרון יילקח קמצוץ החול מהמנדה, שבה שוכנת הישות המרכזית. קמצוץ החול נאספים בקפידה אל תוך כד קטן. לאחר נטילת האלים מהדיאגרמה מבתר אותה הנזיר בעזרת אביזר פולחני מיוחד, המסמל בבודהיזם הטיבטי את החמלה העילאית. בעזרת חיתוך המנדאלה ממזרח למערב, מצפון לדרום ובאלכסונים ניטלת ממנה שארית האנרגיה.

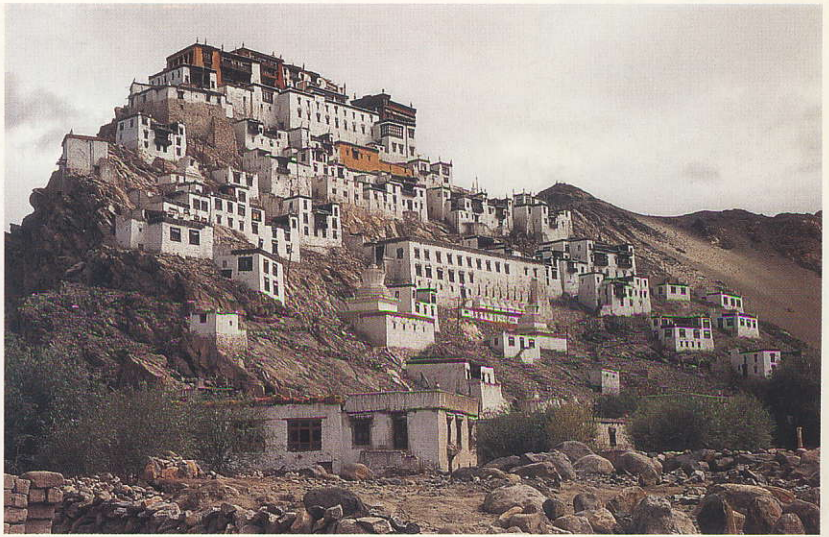
בתום נטילת הכוחות מהדגם מטאטאים הנזירים את החול מהשוליים כלפי המרכז. כתמי החול הצבעוניים ושלל הצורות המעודנות שהונחו בקפידה ובעבודה מאומצת נעלמים מיד. גון החול נעשה אפרורי, פרי התערבבות כל הגוונים יחדיו. חלק מהחול מוטל אל ידיהם המושטות של מאמינים. אלו בולעים ממנו קמצוץ, ואת השארית אוספים בשקיק, שאותו יטמנו ליד יסודות ביתם או ימהלו במי שתייה, סגולות לבר-כה. שאר החול נאסף לכד קטן. אחר כך נמחים במט-לית השרטוטים הראשוניים. למנדאלה לא נותר זכר.

הכד נעטף במה שנראה כבגדי מלכות ונישא ברוב הדר אל מחוץ למנזר, לעבר הנהר הסמוך. התהלכה חגיגית וססגונית ביותר, בעיקר על רקע הנוף הצחיח. לפני נושא הכד צועדים נזירים המנגנים בתופים ובח-צוצרות. ילדים המתחנכים במנזר זוכים, בהתאם להצטיינותם בלימודיהם, בתפקידי נושאי חצוצרה, מחצצרים, מתופפים. ההתרגשות רבה.

על שפת המים מתפללים תפילה קצרה אחרונה, ובה מבקשים הנזירים מהרוחות השוכנות במים לקבל את המנדאלה. הנזירים מדמיינים את החי שבמים זוכה בשפע, את המים המטוהרים מתאדים ושבים ומומט-רים על כל היצורים עלי אדמות, שוטפים את עולם האשליה ומביאים את הגאולה.

כד המנדאלה מופשט מהמעטפות הססגוניות שעוט-פות אותו. אחד הנזירים לוקח אותו ויוצק את תוכנו אל המים. בפשטות, כאילו דבר לא אירע, סבים הנזיר-רים על עקבותיהם ומעפילים בחזרה אל המנזר. הרס המנדאלה הוא שיעור נוסף בהימנעות מהיקשרות ובהעדר קביעות. לפי תורתם, הכל בעולמנו הוא בר-חלוף. את עיקר מעייניהם מקדישים הנזירים לתרגול ולסיגול התבונה שהרס המנדאלה הוא בעצם הדרך הטובה ביותר לשמרה. ©

הכתבה מוקדשת לחמישייה סודית ולחציל קטן שדרכיהם הצטלבו ב"ג העולם", שיחד ובנפרד עשו ועושים את דרכם אל הלה שלהם, אל מהותם. מיטב האיחולים שהמנדה של כל אחד מהם תהא מקור לתמיכה, לחום ולהרבה אהבה.

ומטאטאים את החצרות. על במה קטנה במרכז החצר הראשית מעוצבת מנדאלה פשוטה, עשויה בקווים גסים יחסית, ללא שימוש במשפכים. המנדאלה מוקד-שת ליסוד האש. על המנדאלה הזו מניחים גללי בהמות וגזרי עץ שאותם מבעירים במהלך הטקס.

להתכנסות המאמינים בחצר קודמת תרועה של חצוצרות ענקיות ממרומי גג המנזר. הצלילים העמו-מים הממושכים מתפשטים במרחב ונשמעים למר-חוק. בני הכפרים באזור שומעים אותם בברור ויכולים להחליט אם לזנוח את עבודתם ולהעפיל אל המנזר אם לאו.

ראש המנזר, לבוש בבגדי טקס, מתיישב על דרגש מוגבה הסמוך למוקד שמובער. לצידו מתיישבים כמה נזירים המזמרים תפילות. שאר הנזירים ובני קהילה שנוכחים באירוע ניצבים בשולי החצר. במהלך הטקס הממושך מוגשות לאב המנזר מנחות שונות, המושל-כות בזו אחר זו אל האש. בתום הקרבת המנחות נפנה ראש המנזר אל אולם התפילה הראשי, שבירכזיו נמצ-את המנדאלה. אחריו נפנים אל האולם יתר הנוכחים. הנזירים מתיישבים במקומותיהם ופותחים בתפילה ממושכת בליווי תופים, מצילתיים ופעמונים, ובה מתבקשים האלים לעזוב את המנדאלה.

בסיום התפילה מסירים כמה נזירים את הלוח המכ-סה את המנדאלה ואב המנזר ניגש אליה. הוא נוטל מהמנדאלה את הישויות שהתגלמו בה. נטילת הכוחות מהמנדאלה נעשית בסדר הפוך לסדר הבנייה; הנזיר הבכיר לוקח בקצות אצבעותיו את קמצוץ החול המסמלים את התכונות הנעלות. פעולתו מבוצעת

↑ מנזר טיקסה בעמק ההינדוס, לדאק. במרומי הגבעה נמצאים חדרי התפילה, המטבח והספרייה, במורדות הדרים פרוטיים למורים

יום לאחר השלמת המנדאלה רוחש המנזר תפילות המוקדשות לישויות המוארות המגולמות בה. המנדאלה מסמלת לבני המנזר, וגם ליתר הקהילה, מודל לעולם מושלם

יוחם יעקבסון - מנזר טיקסה, כתוב ונתון הרצאות בליווי שקופיות. גר בנחלאות, ירושלים
yarch23@hotmail.com

חידע

על קיר. הן קבועות על הקירות הפנימיים במנזר הכפר. בפוטלה (Potala), המעון המקורי של הדלאי לאמה שנמצא בלהסה (Lhasa), בירת טיבט, נמצאת אחת המנדאלות המרשימות ביותר: מנדאלת קלקצא'רה תלת ממדית העשויה עץ ומצופה זהב.

■ כללי: בכל מנזר כמעט אפשר להתרשם ממנדאלות כאלו ואחרות, אבל כדי להשתתף בטקס מנדאלה יש לברר תאריכים. בכל כפר הטקס נערך במועד שונה.
■ מנדאלות מיוחדות: באל'צ'י (Alchi), כפר קטן בלדאק, נמצאות מנדאלות קדומות מאוד, המצוירות